

Hierna volgend artikel is afkomstig uit:

De Levende Natuur

Doelstelling van 'De Levende Natuur' Het informeren over ontwikkelingen in onderzoek, beheer en beleid op het gebied van natuurbehoud en natuurbeheer, die van belang zijn voor Nederland en België.

De artikelen zijn vooral gebaseerd op eigen ecologisch onderzoek, ervaring of waarneming van de auteurs. De Levende Natuur verschijnt 6x per jaar, waaronder tenminste 1 themanummer. **Meer informatie op:**

www.delevendenatuur.nl

**U kunt zich
abonneren via
onze website**

**U kunt ook bijgaande bon uitprinten
en ingevuld opsturen naar:**

Abonnementenadministratie
De Levende Natuur,
Antwoordnummer 134
6700 VB Wageningen.

Tel. 0317 - 42 78 93
administratie@delevendenatuur.nl

DVD-set

De eerste 110 jaargangen van De Levende Natuur zijn op een DVD-set samengebracht; doorzoekbaar op auteur, trefwoord en jaargang.

**Ook de DVD-set is
via onze website
verkrijgbaar**

www.delevendenatuur.nl

JA ik teken graag in voor een abonnement op
en/of DVD-set van *De Levende Natuur*

naam: _____

adres: _____

postcode: _____ woonplaats: _____

e-mail: _____ tel.: _____

**Ik machtig *De Levende Natuur* om het totale aangekruiste bedrag
van mijn rekening af te schrijven:**

bank/giro: _____

datum: _____ handtekening: _____

Graag aankruisen:

- proefabonnement** – € 9,90 (drie nummers)
- particulier** – € 29,50 (NL + B) – overige landen € 35,-
- instelling/bedrijf** – € 50,-
- student/promovendus** – € 9,90* * (max. vier jaar; graag kopie college- of PhD kaart bijvoegen)

Na vier jaar gaat dit abonnement automatisch over in een regulier abonnement.

- DVD** particulier – € 25,-
- DVD** instelling/bedrijf – € 200,-

De prijsontwikkeling kan het stichtingsbestuur dwingen de tarieven aan te passen.

Tevens bent u gerechtigd om uw bank opdracht te geven het bedrag binnen 30 dagen terug te boeken.

De Nederlandse biodiversiteit is met verder polderen niet te herstellen

Platform

In deze rubriek is ruimte voor opinies en reacties

Het door de Verenigde Naties uitgeroepen 'internationale jaar van de biodiversiteit' is een goed moment om te evalueren of de ambities van 10 jaar geleden zijn waargemaakt. Om eens stil te staan bij de vraag wat Nederland, wat betreft biodiversiteit, de wereld eigenlijk te bieden heeft? Neemt Nederland haar verantwoordelijkheid om de soorten en ecosystemen die kenmerkend zijn voor dit deel van de wereld voor toekomstige generaties te behouden?

In 2001 spraken de Europese leiders in het Zweedse Göteborg plechtig af dat in 2010 het verlies aan biodiversiteit in hun landen tot stilstand zou zijn gekomen. In 2002 spraken de wereldleiders in het Zuid-Afrikaanse Johannesburg zich uit in woorden

van gelijke strekking: de afname aan biodiversiteit op onze planeet zou in 2010 een halt zijn toegeroepen. Echter, de vermindering van het aantal soorten en de aantallen individuen van lokaal kenmerkende soorten blijft in schrikbarend tempo doorgaan. Dat geldt ook voor Nederland, en dan met name in het door landbouwkundige activiteiten bezette grootste deel van ons land. Ondanks politieke afspraken blijken we nog steeds niet in staat om onze biodiversiteit te behouden, laat staan te herstellen. Met een verlies van 87% aan biodiversiteit sinds de start van de industrialisatie in de 19e eeuw (gemeten aan de 'mean species

abundance indicator' ontwikkeld door het Planbureau voor de Leefomgeving) vormt Nederland samen met Malta de Europese koploper in het verlies aan biodiversiteit! Nederland omvat de delta van de rivieren Schelde, Maas, Rijn en Eems. Duizenden jaren van intensief menselijk gebruik hebben de delta geschonden, maar wat betreft biodiversiteit tot voor kort ook verrijkt. In onze ogen zijn de biotopen en levensgemeenschappen van het Nederlandse laagland (het holocene deel), de kustzone en het continentaal plat de meest unieke bijdragen aan de biodiversiteit van de wereld. Laag Nederland laat zich vervolgens splitsen in een viertal landschappen: (1) spontane, oorspronkelijke landschappen die gevormd zijn zonder veel menselijke invloed of bijsturing, (2) halfnatuurlijke cultuurlandschappen die ontstaan zijn onder eeuwenlang extensief landbouwkundig gebruik, (3) intensief gebruikte landbouwgrond, en (4) infrastructuur en bebouwd gebied.

Spontane, oorspronkelijke landschappen in holoceen Nederland zijn nog te vinden in de Waddenzee en in mindere mate het Deltagebied. Op het land is de zogenaamde 'nieuwe natuur', in bijvoorbeeld de uiterwaarden, de Flevopolders (Oostvaardersplassen) of het Lauwersmeer, op te vatten als een moderne variant van dit spontane landschapstype. Tot de halfnatuurlijke landschappen in holoceen Nederland behoren bijvoorbeeld de duinen, laagveenmoerassen en natte extensief gebruikte graslanden (veenweiden, natte hooilanden). Intensief gebruikte landbouwgrond wordt vooral gevonden op zeeklei, op de drogere zandiger gronden van laag Nederland, en in de Flevopolders.

Of de omvorming van de oorspronkelijke, spontane landschappen van Nederland in halfnatuurlijke en extensieve cultuurlandschappen leidt tot een verarming of verrijking van de biodiversiteit is vooral een kwestie van ruimtelijke schaal (fig. 1 & 2). Differentiërende menselijke invloed heeft een mozaïek aan habitattypen doen ontstaan. Deze halfnatuurlijke extensieve cultuurlandschappen zijn gekenmerkt door een hoge soortenrijkdom op relatief kleine schaal. De kleinschalige soortenrijke cultuurlandschappen die aan het begin

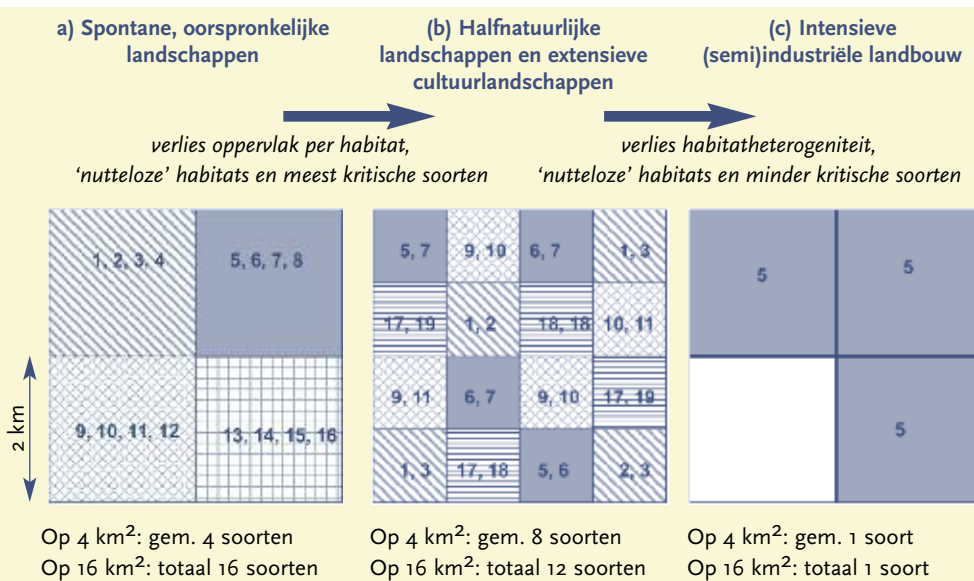

Fig. 1. Een 'biodiversiteits-sudoku': een rekenvoorbeeld hoe op de ruimtelijke schaal van habitats, de soortenrijkdom per habitat in Nederland is veranderd gedurende de laatste 3000 jaar. Elk nummer staat voor een aparte plant- of diersoort. Weergegeven zijn drie hoofdtypen landschap: (a) spontane landschappen met relatief veel soorten op een groot oppervlak, waaronder soorten die dergelijk grote, ongestoorde habitats vereisen. (b) Een halfnatuurlijk landschap of extensief cultuurlandschap, waar kleinere oppervlakten van oorspronkelijke habitats nog voorkomen, die daardoor op die schaal minder soortenrijk zijn (de soorten met een groot ruimtebeslag, of meest verstoringgevoelige soorten zijn verdwenen). Intensieve landbouw (ontwatering, bemesting) en ruilverkaveling van dit type landschap heeft in het overgrote deel van Nederland geleid tot: (c) landschappen met intensieve en/of industriële landbouw, waarbij alleen slechts een handvol, zeer verstoringsongevoelige of gezaaide/geplante soorten/gewassen overblijven, zowel op kleine als grote ruimtelijke schaal, zonder veel ruimtelijke heterogeniteit.

Biodiversiteit en de economie van het kortetermijn denken: een concentratie mosselschepen in de Doove Balg bij de Afsluitdijk haalt binnen een etmaal de hele ter plaatse aanwezige broedval aan mosselen weg (foto: B. Spaans).

van de 20e eeuw nog over waren vormden het fundament van het Nederlandse natuurbeheer.

Niettemin vertegenwoordigen de oorspronkelijke spontane landschappen belangrijke natuurwaarden die niet in het cultuurlandschap terug te vinden zijn. Het gaat dan om soorten die van relatief grote oppervlakten afhankelijk zijn en/of die zeer verstoringsgevoelig zijn. Duidelijk is dat handelingen die mensen in het cultuurlandschap uitvoerden (maaien, begrazen, bemesten, afplaggen en bevoeien) in feite gezien kunnen worden als analogieën van natuurlijke processen (begrazing door wilde herbivoren, overstroming, erosie en sedimentatie door water en wind). Het begrip 'analoog' wordt hier gebruikt in biologische zin: analoge eigenschappen dienen dezelfde of gelijkende functie, maar zijn evolutionair gezien afzonderlijk tot stand gekomen. Hoe dichter de beheersing hun natuurlijke analogieën nabootsen, hoe meer van de oorspronkelijke soortenrijkdom in zulke beheersgebieden de kans krijgt en hoe positiever het effect op biodiversiteit. Echter, als menselijke ingrepen zoals ontwatering en bemesting, vormen aannemen die geen natuurlijke analogie meer hebben, is het effect op soortenrijkdom desastreus. Slechts een zeer beperkt aantal soorten is bestand tegen het in de moderne intensieve landbouw gevoerde beheer.

Relatie soortenrijkdom en ruimtelijke schaal

Kleinschalige extensieve landbouw kan dus leiden tot een verhoogde diversiteit aan biotopen en soorten (fig. 2) en een plaats bieden aan soorten uit de grotendeels verdwenen spontane landschappen. Weidevogels zijn een goed voorbeeld van soorten die er al waren, voordat mensen met landbouw begonnen. Wulpen (*Numenius arquata*), Grutto's (*Limosa limosa*), Kemp-

hanen (*Philomachus pugnax*) en Tureluurs (*Tringa totanus*) broedden in de toenmalige uitgestrekte hoogvenen van de Noordwest Europese laagvlakte en in natte riviergraslanden en kwelders. Deze spontane landschappen werden gekenmerkt door een lage populatie grondpredatoren (weinig voedsel buiten het broedseizoen, moeilijke bereikbaarheid, overstroming) en een piek aan grotere insecten die samen met het broedseizoen van de weidevogels. Dergelijke grootschalige spontane habitats verdwenen de afgelopen eeuwen in snel tempo, doordat ze één van de belangrijke bronnen van fossiele brandstof waren. Voor hoogvenen was dit vooral het geval tussen 1600 en 1900, nádat hout als brandstof op was, en vóódat steenkool en aardolie geëxploiteerd werden. Echter,

extensief bemeste, natte hooilanden en graslanden die vooral ontwikkeld werden door boeren ten behoeve van melkveehouderij en vleesvee boden voor deze weidevogels een goed analoog habitat aan de verdwijnende hoogvenen, met vergelijkbare ecologische condities. De afhankelijkheid van organische mest (kunstmest werd pas in 1950 uitgevonden) en technische beperkingen aan ontwatering (pompen met de wind) 'dwong' de boeren in zekere zin om bij het beheer van 'hun' hooi- en weidelandschappen dicht bij de natuurlijke analogieën te blijven.

Hoewel het uiteindelijke aantal soorten in spontane natuur op grote schaal uiteindelijk hoger uitkomt dan in de extensieve cultuurlandschappen, neemt het aantal soorten er minder snel toe met het oppervlak (fig. 2). In de extensieve cultuurlandschappen zoals we die tot een halve eeuw geleden in Nederland aantreffen, was de soortenrijkdom op kleine ruimteschalen dan ook hoger dan wat er aanwezig zou zijn geweest zónder menselijke invloed. Door de intensivering en rationalisering van de landbouw is er inmiddels geen sprake

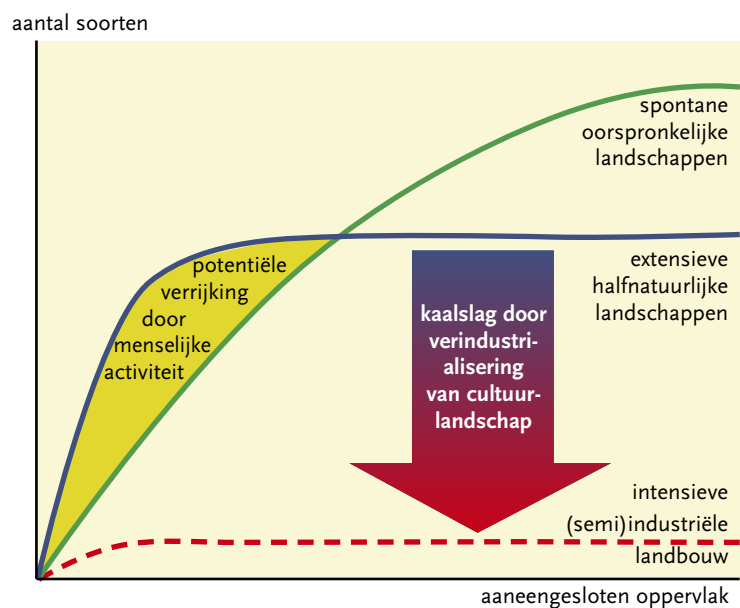
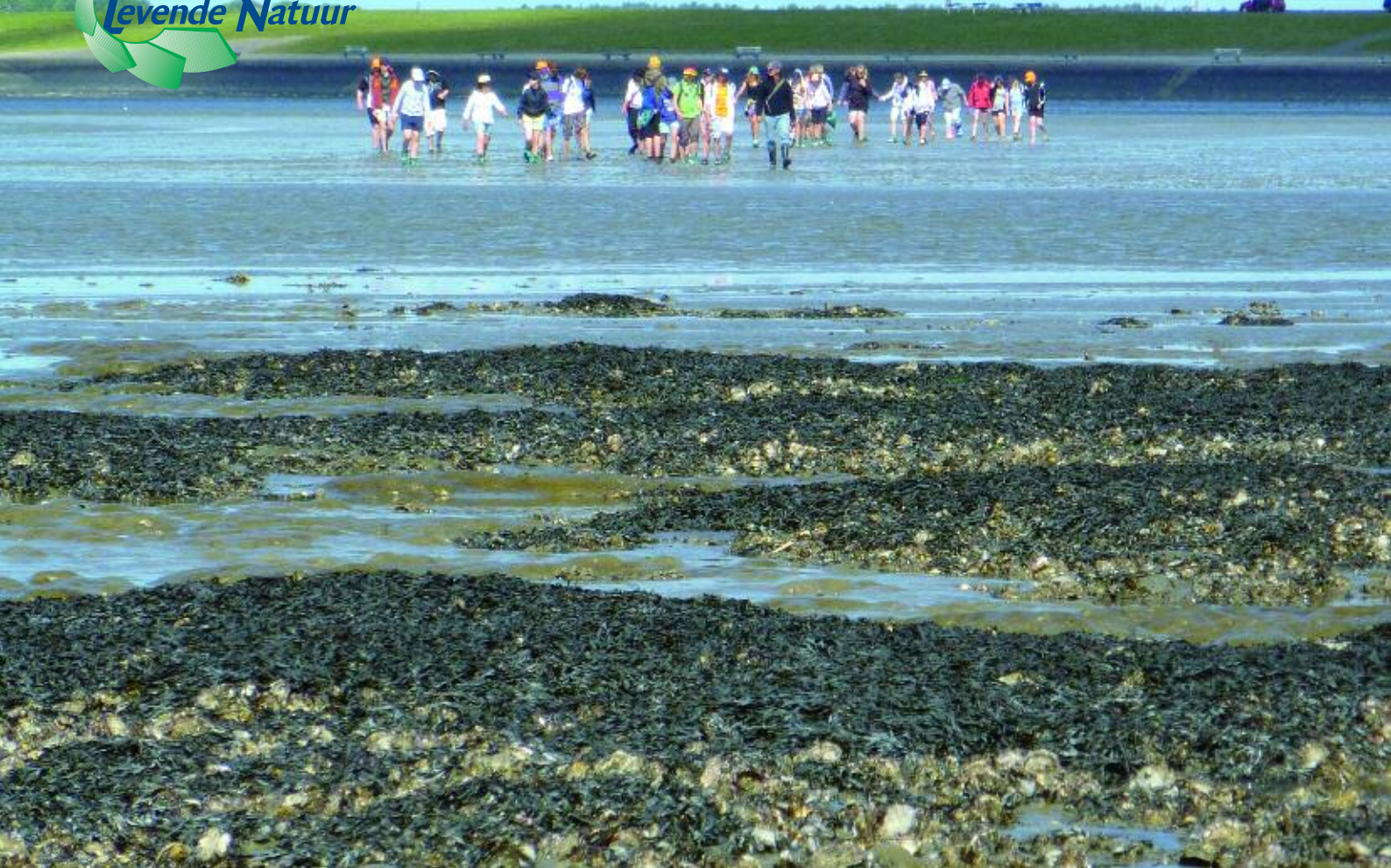

Fig. 2. Relaties tussen aantal soorten en het oppervlak aan biotoop (zogenaamde 'species-area curves') toegesneden op de twee soorten 'natuur' die Nederland kenmerken: (1) de 'echte' spontane natuur van bijvoorbeeld het wad die door inpolderingen over een lange tijdspanne steeds kleiner werd (groen lijn), en (2) de 'cultuurnatuur' van het boerenland (blauwe lijn) die door de verindustrialisering van het boerenbedrijf ernstig is verarmd (rode gestippelde lijn).

Biodiversiteit en verwondering: een schoolklas op weg naar een droogvallende mosselbank bij Ameland in de zomer van 2010 (foto: H. Olff).

meer van verrijking, maar juist van een ernstige achteruitgang van de biodiversiteit van 'cultuurnatuur'. Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving is de enorme afname aan soorten in gebieden met landbouw veel sneller gegaan dan in natuurgebieden, wat laat zien dat de wijze van landgebruik veranderingen in milieukwaliteit en klimaat sterk overheersen. Waar in de tijd van Jac. P. Thijsse een grasland nog een soortenrijk ecosysteem was, vinden we er nu slechts Engels raaigras (*Lolium perenne*). Meer dan 98% van het Nederlandse graslandareaal met hoge ecologische kwaliteit van een eeuw geleden (d.w.z. een 'goede analogie') is verloren gegaan. We moeten beseffen dat wanneer we het Nederlandse extensieve cultuurlandschap laten verdwijnen, we daarmee een 'uitgestelde extinctie' van soorten in de hand werken. We laten de soorten die kenmerkend waren voor grootschalige, maar nu verdwenen spontane landschappen, alsnog verdwijnen. We brengen hun Ark van Noach tot zinken.

Polderen in het Waddengebied

Er is nog wel wat spontane natuur in Nederland over, maar dat ligt grotendeels in het mariene intergetijdegebied. Nederlands' grootste aaneengesloten areaal aan

spontane natuur wordt gevormd door het Waddengebied, dat zich buiten Nederland verder uitstrekt langs de Noordzeekusten van Duitsland en Denemarken. Na het enorme verlies van Europa's grootste estuaria, de Zuiderzee en het Deltagebied, door de bouw van de Afsluitdijk en later de Deltawerken, waren er tot in 1970 serieuze plannen om het gehele Waddengebied tussen Ameland en de Friese kust in te polderen. Gelukkig wisten natuurbeschermers het bijzondere karakter van de Waddenzee net op tijd uit te leggen. De internationale Waddenzee vormt nu het grootste aaneengesloten intergetijdegebied ter wereld. De meeste landschapsvormende processen zijn nog intact.

Opmerkelijk genoeg is het niettemin vanzelfsprekend dat we die oorspronkelijke natuur grootschalig en voor niets exploiteren, in tegenstelling tot de honderden miljoenen euro's die in de restanten en analogieën van spontane natuur op het land worden geïnvesteerd. Maar toch... Nu de zeespiegel sneller stijgt dan in de afgelopen eeuwen het geval was, worden slimme zandsuppleties ingezet. Voor de scheep-

vaart wordt steeds meer gebaggerd en bij Harlingen en Delfzijl wordt de zware industrie gestimuleerd, maar het gebeurt allemaal wel binnen de strikte kaders van vergunningstelsels. De wadbodem bij Ameland daalt door gaswinning, maar het boren gaat 'schuin' vanaf het vasteland en met de 'hand aan de kraan'. Mocht het fout gaan, dan is afgesproken om te stoppen (al is het onduidelijk wat de criteria van 'fout gaan' zijn). Ook wordt de laatste decennia steeds minder aan meststoffen en chemicaliën geloosd, de mechanische kokkelvisserij is uitgekocht, en aan de afbouw van de bodemberoerende mosselzaadvisserij wordt hard gewerkt. De garnalensector werkt op eigen initiatief aan een certificeringstraject. Met de inkomsten uit de gaswinning vulden we het Waddenfonds, waaruit allerlei grootschalige herstelmaatregelen van natuur en landschap in het Waddengebied worden gefinancierd.

Zo lijkt zich oppervlakkig gezien een zonnige toekomst voor de Waddenzee te ontvouwen want Nederland heeft hoge ambities met het wad. Volgens de doelstellin-

gen van het Waddenfonds zou in 2026 het voedselweb tot en met de top van de voedselketen weer in evenwicht moeten zijn. Dit betekent dat nu vrijwel verdwenen soorten als de Bruinvis (*Phocoena phocoena*), Tuimelaar (*Tursiops truncatus*) en Stekelrog (*Raja clavata*) terug zijn. Ook de grootschalige zeegrasvelden en mosselbanken (vrijwel verdwenen uit de westelijke Waddenzee) moeten dan weer helemaal terug zijn. Hiermee zou gewaarborgd zijn dat de Waddenzee ook op lange termijn een belangrijk verblijf- en doortrekgebied voor trekvogels is en een kraamkamer voor vissen. Ons poldermodel lijkt te werken: door goed overleg komen we er samen wel uit. Door slimme technische oplossingen laten we zien dat we niet hoeven te kiezen; we kunnen immers 'win-win' situaties creëren. Nederlands wordt gidsland wat betreft manieren waarop economie en natuur in kustgebieden hand in hand kunnen gaan.

Met zoveel positieve inspanningen en investeringen valt te verwachten dat de populaties bedreigde of uitgestorven soorten planten en dieren van het Waddengebied de weg omhoog al weer hebben gevonden. Was het maar waar! De domper is dat die nagestreefde 'evenwichtige opbouw van het voedselweb' er nog nooit zo beroerd heeft voorgestaan als nu, en het blijft maar slechter gaan. De droogvallende mosselbanken die door overbevising uit de westelijke Waddenzee zijn verdwenen rond 1990 zijn daar nimmer teruggekeerd. Ondanks een dalende visserijinspanning vertonen veel kenmerkende vissoorten nu al weer 20 jaar permanent dalende populatietrends, terwijl die de 30 jaar daarvoor vrijwel constant waren. Als we de huidige trends doortrekken is te verwachten dat karakteristieke roofvissen als Wijting (*Merlangius merlangus*), Steenbolk (*Trisopterus luscus*), Harnasmannetje (*Agonus cataphractus*), Paling (*Anguilla anguilla*) en Schar (*Limanda limanda*) rond 2015 vrijwel volledig uit de Waddenzee verdwenen zijn. Binnen de vogelpopulaties tekent zich een opvallende tweedeling af tussen soorten die mee kunnen met de nu optredende veranderingen, bijvoorbeeld Lepelaar (*Platalea leucorodia*), Aalscholver (*Phalacrocorax carbo*), Zilverplevier (*Pluvialis squatarola*), Kleine zilverreiger (*Egretta garzetta*) en Brandgans (*Branta leucopsis*) en soorten die afhaken, zoals Scholekster (*Haematopus ostralegus*), Kluut (*Recurvirostra avosetta*), Kanoet (*Calidris canutus*) en Rotgans (*Branta bernicla*). De stijgers zijn

flexibele soorten met een brede dieet- en biotoopkeuze, terwijl de echte wadspecialisten langzaam maar zeker terrein verliezen.

Hoe komt het nu dat het zo slecht gaat met de kenmerkende soorten van de Waddenzee, terwijl er zo veel inspanningen zijn gepleegd om het gebied beter te beschermen? Wat is de reden dat ons enig overgebleven grote natuurlijke ecosysteem nog steeds niet herstellende is? Onze diagnose is dat de Waddenzee momenteel alsnog aan 'inpoldering' ten onder gaat. Nu niet door bedijking, maar door ons 'poldermodel' van het sluiten van compromissen in afwegingen tussen korte-termijn economische belangen en lange-termijn herstel van natuurwaarden. We durven niet écht te kiezen voor herstel van natuurwaarden. We stoppen de mechanische kokkelvisserij, maar geven de handkokkelvisserij juist veel meer ruimte. We stoppen de bodemgebonden mosselzaadvisserij (op termijn), maar alleen als drijvende mosselzaadinstallaties de productie overnemen, terwijl de effecten daarvan op natuurwaarden nog lang niet goed kunnen worden ingeschat. Op de droogvallende platen mag niet gevestigd worden op garnaal en platvis, maar in de geulen daarentegen volop. De intensiteit van de garnalenvisserij is de afgelopen 20 jaar vijf keer zo groot geworden zonder dat de opbrengst daalt. Dit komt waarschijnlijk omdat we de populatie-regulerende vijanden van garnalen (vissen) hebben uitgeroeid. En ja, die klimaatverandering, daar kunnen we als klein landje nu eenmaal weinig aan doen.

De optelsom van deze, en interacties tussen alle (op zich allemaal moeizaam verworven), compromissen is simpelweg dat de veerkracht van het Waddenzee ecosysteem z'n grenzen heeft bereikt. Dit is helaas niet de simpele 'economie versus natuur discussie'. Het gaat erom dat onze obsessie voor korte-termijn economisch gewin uit visserij, delfstoffenwinning, industrie en landbouw (vaak met een sausje historisch sentiment) en de bestuurlijke neiging in Nederland tot niet durven kiezen, vrijwel zeker zal leiden tot verdere aantasting van lange-termijn opbrengsten gerealiseerd door ecosystemendiensten als schoon grondwater, kustverdediging en recreatiemogelijkheden. De Duitsers en de Denen hebben de problemen en kansen veel beter begrepen. Waar wij de Waddenzee nog steeds

aan het inpolderen zijn met lange-termijn verlies voor alle partijen, zijn daar grote nationale parken ingesteld waar natuur, recreatie en het goed laten functioneren van ecosystemen hand in hand gaan.

Schiermonnikoog: wadden-poldermodel

Een goed voorbeeld van dit wadden-poldermodel is dat we het prima vinden dat één van de meest intensief gebruikte en bemeste landbouwgebieden van Nederland, de polder van Schiermonnikoog, midden in de Waddenzee (NB: samen met de Amsterdamse grachten ons nieuwste Werelderfgoed) en midden in een Nederlands Nationaal Park te vinden is. Het argument dat zwaarbemest grasland goed samengaat met gebruik door ganzen gaat steeds minder op, want op een kwart van deze polder wordt inmiddels zwaarbemeste maïs verbouwd, een gewas zonder enige vorm van geassocieerde biodiversiteit (het analoge ecosysteem ligt wat ver weg, in Mexico). Overwinterende ganzen gebruiken inderdaad de overgebleven graslanden, maar broedende Grutto's zijn vrijwel, en broedende Kemphanen zijn helemaal, verdwenen.

Deze intensieve landbouw op Schiermonnikoog wordt zelfs gestimuleerd met geld uit het Waddenfonds. Recent is meer dan een miljoen euro beschikbaar gesteld voor de bouw van een biogasinstallatie voor de verwerking van mest en biomassa. Of dit gas 'groen' is, valt nog te bezien wanneer de indirecte klimaateffecten (emissies via landgebruik) en de sterk negatieve biodiversiteitseffecten worden meegenomen. Dus ook op een klein eiland als Schiermonnikoog vinden we het korte-termijn landbouwbelang van zes boerenbedrijven belangrijker dan het lange-termijn belang van wereldwijd unieke en onder druk staande natuurwaarden. Dit kleine landbouwbelang is klaarblijkelijk ook belangrijker dan de honderdduizenden bezoekers die het eiland vooral bezoeken vanwege de natuur. Dat die een dergelijke polder 'best wel mooi vinden' is een veelgebruikte doodoener. Het gaat er om wat er had kunnen zijn.

Het uitsterven van typisch Nederlandse cultuurnatuur

Met z'n overbemeste raaigras- en maispercelen staat de polder van Schiermonnikoog helaas model voor wat er is geworden van de voor Nederland kenmerkende cultuurnatuur: de biodiversiteit van het

Verloren biodiversiteit van het boerenland: een in zuidwest Friesland tijdens de doortrek gekleurde Kempshaan in gevecht met een andere man op een baltsplaats in Zweden, een foto die momenteel in Nederland niet kan worden gemaakt (foto: D. Halleux).

door boeren gebruikte land in laag Nederland. Met bijna 10 paartjes weidevogels per vierkante kilometer (alle landoppervlak meegerekend!) werd Nederland binnen Europa in de jaren 1970 alleen voorbijgestreefd door IJsland (met 14 paartjes per vierkante kilometer landareaal). In de provincie Friesland broedden er toen zelfs 34 paartjes per vierkante kilometer. 'Nederland-weidevogelland' dus. Maar toen al was men bezorgd over de toekomst van deze unieke Nederlandse biodiversiteit. In 1975 verscheen de 'Relatienota'. In plaats van de functies van cultuurnatuur en moderne agrarische productie te scheiden, ging men zoeken naar manieren om weidevogelbeheer te integreren met een moderne agrarische bedrijfsvoering. Een klassiek geval van 'niet durven kiezen'.

Hoe fout dat is afgelopen wordt geïllustreerd door het uitsterven van Veldleeuwrikken (*Alauda arvensis*) in het boerenland. Nog maar dertig jaar geleden werden Veldleeuwrikken tot de meest algemene vogels in Nederland gerekend! Broedende Kempshaan verdwenen niet alleen uit de polder van Schiermonnikoog, maar uit heel Nederland. Meer dan 98% van het ecologisch rijke grasland van Nederland is inmiddels omgezet van een diverse plan-

tengemeenschap naar monocultures van raai gras of mais, en daarmee stierven bijvoorbeeld alle vlindersoorten uit die kenmerkend waren voor ons boerenland.

In ecologisch opzicht is het boerenland van Nederland stervende. Toch lijkt men er bestuurlijk nog steeds niet van doordrongen dat potentieel rijke cultuurlandschappen (met grote alternatieve economische en culturele waarden!) en modern industrieel, op economische groei gestoeld agrarisch gebruik, niet samen gaan. Het is de hoogste tijd om de waarden van cultuurlandschappen, zeker in een tijd van een zich wijzigend Europees landbouwbeleid, opnieuw onder de loep te nemen. Cultuurlandschappen vertegenwoordigen andere waarden dan 'een maximale gras- en melk-opbrengst per hectare voor de minste kosten'. Wij denken aan de nog onbenutte potenties voor recreatie, het behoud van inspirerende cultuurnatuur zoals de wereldwijd volkomen unieke Nederlandse weidevogelgemeenschap, en zaken als waterberging en -zuivering en netto koolstoffixatie. Uiteindelijk zou de kosten/baten analyse van het landelijk gebied bij het verkennen van deze alternatieven wel eens heel verrassend uit kunnen vallen.

Durf toch te kiezen!

Het poldermodel heeft op sociaal-economisch terrein grote successen opgeleverd, maar met betrekking tot het behoud van ons natuurlijke erfgoed werkt het niet. Zowel met betrekking tot het Waddengebied als ons agrarisch cultuurlandschap zullen we moeten kiezen (al is het goede gebruik om al polderend echte keuzes te ontlopen natuurlijk óók een manier om te kiezen!).

Om onze overgebleven spontane natuur en onze karakteristieke cultuurnatuur te behouden zullen we: (1) grootschalig moeten durven kiezen voor oplossingen met een vastgestelde lange-termijn winst voor zowel (cultuur-)natuur (bijvoorbeeld: in 2026 is het percentage van de oorspronkelijke biodiversiteit toegenomen tot 30%) als economie, o.a. door een duidelijke scheiding van functies en het opwaarderen van de ruimtelijke ordening waar Nederland zo beroemd om was. Ook zullen we (2) grootschalig moeten investeren in kennis, waarbij zowel basale ecologische proceskennis, goede monitoring, experimenten met herstelmaatregelen, en creatieve economische exploraties van de duidelijke keuzes van groot belang zijn. Pas dan heeft de specifieke biodiversiteit die Nederland de wereld te bieden heeft nog toekomst.

Dankwoord

Met dank aan Klaas-Sietse Spoelstra, Petra de Goeij en Johan van de Gronden voor commentaar en discussie.

Prof.dr T. Piersma
Dierecologie, Centrum voor Ecologische en Evolutionaire Studies (CEES)
Rijksuniversiteit Groningen
Postbus 11103
9700 CC Groningen en
Afdeling Mariene Ecologie, Koninklijk Nederlands Instituut voor Zeeonderzoek (NIOZ), Postbus 59
1790 AB Den Burg, Texel
theunis.piersma@nioz.nl

Prof.dr H. Olff
Community and Conservation Ecology,
Centrum voor Ecologische en Evolutionaire Studies (CEES)
Rijksuniversiteit Groningen
Postbus 11103
9700 CC Groningen
h.olff@rug.nl